GRAD
DR
1622
.M55
1915

13 САВРЕМЕНА ПИТАЊА 13

Јосип Миличић

ДАЛМАТИНСКА ОСТРВА

ЦЕНА 10 ПАРА

Издато: 10 августа 1915.

САВРЕМЕНА ПИТАЊА

1. *Ст. Станојевић*, Шта хоће Србија? (Друго издање).
2. *Јов. Бањанин*, Хрватска и Мађари. — Мађарска политика и рат. (Друго издање).

3—4. *М. Т.*, Аустро-Угарска против својих поданика.

5. *Др. Јевто Дедијер*, Далмација.
6. *Historicus*, Југословенски односи.
   Јов. Бањанин, Јужни Словени у Аустро-Угарској и рат.

7—8. *М. Бартулица*, Нова Хрватска Омладина.

9. *Др. Франко Поточњак*, Југословенско питање.
10. *М. Павловић*, Наша нација.
11. *Драг. Густинчић*, Трст.
12. *Хрват из Бановине*, Хрвати и уједињење.
13. *Јосип Миличић*, Далматинска острва.

У ШТАМПИ:

14. *Н. Стојановић*, Железничка политика у Босни и Далмацији.
15. *М. М. Косић*, О Словенцима.
16. *Др. Ј. Дедијер и Ст. Станојевић*, Босна и Херцеговина.
17. *Н. Марковић*, Банат.

UNIVERSITY OF MICHIGAN LIBRARIES

13 САВРЕМЕНА ПИТАЊА 13

Miličić, Josip

Јосип Миличић

ДАЛМАТИНСКА ОСТРВА

Dalmatinska ostrva

НИШ

ШТАМПАНО У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

1915

grad
DR
1622
.M55
1915

Grad -
gift
32695767
5/-/00

Од више Задра, па све до испод Дубровника, нижу се лепа питома и релативно доста насељења далматинска острвца и острва. Обрасла ситним џбуњем, а нека с тамном боровом шумом на темену, као Хвар, избијају из мора наизменце и праве дивни, непребројиви архипелаг, и природну брану од ветра и мора срећним градовима и варошицама, које су се заклониле у добра пристаништа.

Највише их је од Задра до Шибеника и мања су: Мулат, Угљан, Пашман, Иж, Дуги, Корунат, Жут, Муртер, Жирје, Зларин. Уз њих има још безброј других, ситних и за морнаре опаснијих, који због тога сваке ноћи добију по једну светлу тачку на главу, да их морнари виде.

Од Шибеника до улаза у сплитски канал на једном ни једног острва. И онај, који је за опаке југовине путовао Далмацијом, запамтио је добро овај празни простор и име „Плоче“! И осетио је сву несебичну доброту острва, која га одмах за тим даље прате све до Задра.

Острвца више Задра, с леве стране, доследна су величини оних од Задра до Шибеника: Премуда, Олиб, Силба. Али с десне стране пружише се два дуга и веома пуста: Паг и Раб. Онај први издуљио се, као да би хтео да сакрије Велебит, што се висок и плав одједном спушта у Јадранско Море.

Од Сплита па до Дубровника избише најпитомија и најлепша и највећа острва: Сулет, Брач, Хвар. Од њих се, одвојио нешто Вис. Затим Корчула, Ластово, Мљет и дивна, ничим упоредива, господска, властеоска дубровачка острвца: Лопуд, Шипан и с друге стране Локрум.

Геолошки посматрајући, низови острва прате низове планинских венаца на копну далматинском и босанском. И једни и други од сурога су и чврстога кречњака. Зађе ли се у геолошку прошлост, стручњаци доказују, да се некада давно копно далматинско простирало преко целог данашњег Јадранског Мора. Остатци тога копна данашња су далматинска острва и полуострва, која су некада представљала планинске венце скоро исте онакве, какве данас видимо на Динари, Орјену и Ловћену. Чак и полуострво Гаргано у Италији представљало је део тога копна (као део балканске геолошке формације) које се услед нарочитих геолошких процеса стропоштало у море.[1])

Историју далеку откривају нам сама имена острва, барем главнијих, као Брач, Хвар, Корчула, Мљет. То су била стара грчка насеља и зваху се: Братија, Фарос, Коркира, Мелита. И дан данашњи у Старом Граду на Хвару налазе се ископине са грчким писменима.

Кад су после њих Римљани завојевали целом источном обалом Јадранског Мора, потпадоше она под власт римску. Тако и остадоше све дотле

---

[1]) За ове геолошке податке захваљујем особито г. д-р Ј. Дедијеру.

док Хрвати и Срби не заузеше све данашње југословенске земље.

Кад је затим „Серенисима“, краљица Јадрана: Венеција завладала источном обалом, далматинска острва, једно по једно, потпадоше под власт њезину. Најпре Паг и Раб и задарска острва 1409 год. Затим Брач, Хвар, Сулет, Вис, Корчула 1420 год. Мљет остаде увек под републиком Дубровника, тог дивног града, који је остао једини да пркоси кроз векове овом освајачу, који се никада није могао заситити.

Пропашћу Венеције 1797 год. миром у Кампоформију, припадоше сва ова острва Аустрији, поново сем Мљета, који је још увек држала светла дубровачка република до 1806 год., кад је после аустерличког боја с пожунским миром пропала и она и била присаједињена Далмацији под француском влашћу. Падом Наполеона завлада свим острвима 1815 год. Аустрија, и она их држи ево још овог последњег тренутка своје агоније.

Први становници острва, како је већ споменуто, били су Грци. Како су и када Словени прелазили на острва, која они данас потпуно насељавају, не зна се. Изгледа да су се баш ту задржали наши претци, одржавши свој први говор, разуме се, временом мењан.

Кад је република млетачка 1420 год. потпуно свим острвима завладала, нашла је на њима чисте Словене. Јер преко сто година доцније, но што је она њима загосподарила, подигла се наша оригинална чакавска књига на острву Хвару, с племенитим Ханибалом Луцићем и Петром Хекторовићем, који су се угледали у оца далматинске профане литературе: Марка Марулића Сплићанина.

Падом Босне 1463 год. и Херцеговине 1481 год., бежећи пред Турцима, прелазили су на острва с копна често херцеговачки бегунци носећи измена старом језику. У најновије време ово сељење на острва узимало је спорадично маха и то највише у циљу печалбе.

Садашњи становници острва огромном су већином Словени. Или још боље, сви су Словени, јер неколико досељених Италијана и поталијанчених Словена, губе се у маси словенској.

Језик им је чакавски дијалект, који својим архаичним особинама представља врло мало измењено стање некадашњег заједничког језика, нарочито у акцентуацији. По њој непомереној у главном, слажу се ови говори са штокавским говорима призренско-тимочког типа. Ту се говори *ча* место шта; *ј* место штокавског *ђ* (меја — међа); *тј* место штокавској ћ (светја — свећа). Свако квантитативно *а*, на неким острвима, мења се у *о*.

Чакавских говора има екавских и икавских, као што су штокавски говори екавски, икавски и јекавски. На острвима је икавски изговор т. ј. место старог *е* имамо *i*, као и у штоковским говорима Далмације, северозападне Босне, Славоније (млико, дивојка). У осталом штокавских колонија има на неким острвима, као на Брачу, и то баш на оном крају острва који је ближи копну. Сељењем у масама на острва донесоше исељеници и свој штокавски говор.

Словенска огромна већина види се најбоље према службеној аустријској статистици из 1910 године (не убрајајући стране поданике којих у овим котарима који су узети у обзир, има 5196):[1]

---

[1]) *Manfred Makale:* Zadnji popis pučanstva u Dalmaciji 1912. Naklada »Adria Beč II«.

Политички котари	станов-ника	служе се језиком српским	служе се језиком талијан-ским	служе се другим језицима
Политички котар дубровачки: Судбени котар Дубровник (Лопуд, Шипан, Мљет)	19.481	18.153	501	827
Политички котар корчулански: Судбени котар Корчула	8.472	8.039	430	3
Судбени котар Блато	13.156	13.147	6	3
Заједно	**21.628**	**21.186**	**436**	**6**
Политички котар хварски: Судбени котар Хвар	3.558	3.306	240	12
Судбени котар Стариград	13.303	13.034	254	15
Судбени котар Вис	10.041	9.939	92	10
Заједно	**26.902**	**26.279**	**586**	**37**
Политички котар сушетар: (Брач) Судбени котар Грач	22.865	22.564	265	36

Политички котари	станов-ника	служе се језиком српским	служе се језиком талијан-ским	служе се другим језиком
Политички котар сплитски: Судбени котар Сплит (са острвом Сулетом (Шолта)	52.864	50.514	2.090	260
Политички котар шибенски: Судбени котар Шибеник (острва Зларин, Жирје и т. д.)	37.735	36.095	873	767
Судбени котар Тијесно (острво Муртер)	8.324	8.292	29	3
Заједно	**46.059**	**44.387**	**902**	**770**
Политички котар задарски: Судбени котар Задар — са свим острвима пред њим	62.199	49.915	11.574	710
Судбени котар Раб	5.083	4.899	151	33
Судбени котар Пег	7.450	7.426	23	1
Заједно	**74.732**	**62.240**	**11.748**	**744**
Свега заједно	**264.531**	**245.323**	**16.428**	

Такви су ето сразмери језика српског и талијанског на далматинским острвима. Али треба имати на уму, да су ту убројене и четири главне далматинске вароши: *Дубровник, Сйлиш, Шибеник* и *Задар,* које су управо база далматинских Талијана. То је учињено стога, јер специјалних података за свако острво није се при руци имало, а и намерно за то, да се види, како је ситан и без икаквог значаја талијанашки процентат на далматинској обали.

И од тих 16.428 Талијана 11.574 припадају судбеном котару задарском — а не би се погрешило кад би се баш казало — граду Задру, који је управо гнездо далматинских Талијанаша.

Талијанаши на острвима великом су већином мајстори, који дођоше из Италије, чиновници мањи (варошка деца, која нису могла да доврше науке), ситни трговчићи — и неки сељаци, који су се спустили у вароши.

Ренегати су најинтересантнији. Талијански не знаду никако, јер говоре ужасним дијалектом. То су већином ситни трговчићи који уживају да талијанским писменима испишу своје српско име. Браћа или рођаци, више пута, су им још сељаци. Стога су и борбе између Словена и Талијанаша на острвима биле увек само рефлекс борби у варошима на копну: Сплиту, Шибенику, Задру.

У Хвару н. пр. трајала је и још траје борба, а састојала се у томе, што су постојале две музике. Присталице су прилазиле једној или другој страни према томе која би музика боље свирала. Било је више пута разбијених глава. Кад не би више могли одолети, јер би Талијанаши ојачали, онда би пошли емисари у оближње село Брусје да зову у помоћ. Брушани би натакли на главу, као знак борбе, малену црвену далматинску ка-

пицу и сишли би са својих брда, и сви они што су ренегирали због музике, вратили би се у крило словенско.

У Врбоски на Хвару постоји талијанска читаоница, која ни једног талијанског листа нема, јер нико сем председника не зна талијански! Догодило се једном талијанском дописнику да је посетио ту варошицу. Хтео је да држи предавање о великој домовини. Скупише се сви у сали. Он је одржао предавање. Али кад је после предавања заредио салом да свакога по нешто запита запрепастио се кад га нико сем председника није разумевао!

Тако су ето неозбиљне борбе на тим острвима и везане су, готово увек, само уз личности. Талијани острва не сматрају се као неки талијански националисти већ просто као противстранка тежњама уједињења и присаједињења Тројedници — хотећи остати далматинци. Пре су се звали аутономаши — захтевајући аутономију Далмације против присаједињења Тројединици. Застава им је далматинска: три леопардове главе на плавом, тамно-плавом пољу.

У словенско националном смислу далматинска су острва врло много дала. У 16 веку познате, оригиналне песнике: Петра Хекторовића, Ханибала Луцића, Марина Гацаровића. Сва тројица су са Хвара. Марин Витаљић из 17 века је са Виса. Са Корчице је Карнарутић.

У најновије доба допринели су острвљани много на васкрснућу словенске свести у Далмацији. Шиме Љубић, књижевни историк; Динко Политео, књижевник; Тресић — Павичић, песник, Марин Сабић, песник; Вранковић, политичар; Бианкини, политичар итд. са острва су Хвара.

Иван Рендић, вајар; Владимир Назор, песник, са Брача итд.

Талијанаши са тих острва нису дали никога!

Вере су сви римо-католичке.

Први Словени, који су допрли до ових острва, зацело су собом донели и своју националну веру. Али нашавши овде већ католике, они су примили њихово вероисповедање.

И бегунци из Босне и Херцеговине свакако су прелазили са својим православљем, кад су бежали пред Турцима. Али, ваљда што су прелазили у мањем броју, нису могли да своју веру одрже. Одржали су ипак своје верске обичаје, као Бадњак — и своје гусле и песме. Слава се изгубила. Спомен јој до данашњег дана оста само у псовци!

Привредни живот на острвима.

Главни извори привреде острва јесу: виноградарство, риболов и у неколико маслиново уље. Сем тога готово свако острво има и један свој специјални начин привреде, н.пр. Паг и Раб су познати због изврсног овчег сира; задарска острва због вишања, које се дестилују у Задру. Помоћу тог дестилата велике фабрике: Луксардо Влахов, Дриоли и т. д. фабрицирају у свету познати ликер: „Мараскино“. Зларин и друга острва код Шибеника баве се, сем лова риба, ловом спужви (сунђера) и корала. Брач и Корчула имају велике мајдане белог камена, од којега је саграђена једна велика палача у Берлину и једна у Цариграду. Хвар се бави дестилацијом рузмаринова уља (квинтесенц) и т. д.

Виноградарство је ипак најглавнији извор привреде. И онај који је имао прилике да за дана пропутује мимо она четири главна и највећа далматинска острва: Брача, Хвара, Виса и Корчуле, морао се чудити, како је марљиви и радини острвљанин искористио сваки кутић плодне земље. Готово у голом камену он је засадио своју благородну винову лозу. Све стрмените стране увала које се као олук спуштају до мора, изровале су, тешком муком и мотиком, тврде руке овог неуморног тежака.

Сем у варошима где остадоше још неке старе породице, готово би се рекло, са својим „фидеикомисима", свака породица на селима има своје сопствене винограде. А како су острва релативно малена, то обрађене, плодне земље нема много. Свака породица има неколико парчади те плодне земље — а најбогатија може да годишње прода од 250—300 хектолитара вина, што по садашњој обичној цени 40 динара значи лепу суму. Одбивши много на трошак за обрађивање остаје ипак леп чист приход, и живот на острвима под оваким приликама био би могућ оном броју становника, који се сада налази на њима. Али једној јакој конкуренцији не би могли одолети.

Стога је 1904 год. дошло до некрвне револуције на острвима. Између Аустро-Угарске и Италије била је у снази *винска клаузула*, која је дозвољавала увоз талијанског вина уз врло малу царину. 1904 год. морала се та клаузола обновити. Митинзи, протесне скупштине биле су на дневном реду по свим селима и варошима острва. Знало се врло добро да талијански латифундисти из Парме и Тоскане, производећи фабуларне количине вина, могу уништити сваку цену острвљанском вину. А једини потрошач далматинског вина двојна је монархија. Увозећи велику коли-

чину свога вина, и у бесцење, талијански произвођачи ипак су имали велике користи због велике количине — док су ови наши мали поседници морали пропадати и запустити своје винограде.

У Бечу су на крају крајева то разумели и на талијанско вино ударена је велика царина, тако да талијански произвођачи нису имали рачуна да с толиком царином вино у двојну монархију увозе. Далматинском вину од тада, без количине конкуренције, скочила је цена.

Трговина с вином од тада се подигла. Против несавесности трговаца почеше да се подижу задруге виноградара. Предузетнији људи растркаше се по монархији и отворише велике и мале продаје далматинског вина. Сви су готово острвљани. У Грацу и Прагу отворио је велику трговину вина: Роко Брадановић са Виса. У Загребу Матковић; У Бечу: Зенић и „Болска виноградарска Задруга" са острва Брача. У Брну (Моравска) Мате Висковић са Хвара. У славонском Броду: Анте Брковић са Хвара. У Сарајеву: Павичић са Брача и Остојић у Тузли. Безброј их има; — готово у свакој мало већој варошици Аустрије — Троједнице и Босне и Херцеговине.

Годишња производња вина на острвима може досећи од 400—500 хиљада хектолитара. Узевши у обзир средњу цену од хектолитра — може се видити како вино доноси острвима један лепи и завидљиви приход.

Риболов је други извор привреде. Али и ако далматинска обала због своје стрменитости и због каменитог дна морског обилује најбољом вршћу риба, ниједна варош није чисто рибарска као што је то у Италији Chioggia (Киођа), или као што је нормандијска, холандска и цела се-

верна обала европска. Рибарство на далматинским острвима иде упоредо с виноградарством, те је, сем малих изузетака, сваки земљорадник рибар и сваки рибар земљорадник.

Томе је, ваљада, разлог то, што велике индустрије рибама нема. Далмација је била потпуно изолована од целог света. Једино саобраћајно средство били су пароброди. До Трста се путовало с најбржим паробродом 2 дана. До Ријеке $1^1/_2$ дан. Да је, према томе, неко негде на острвима у средњој Далмацији, уловио велику количину рибе, која није за сољење, морао би ју одвести негде даље, у унутрашњост Далмације, или монархије. За унутрашњост Далмације нема брзог саобраћаја. За монархију морао би ићи до Трста или Ријеке. Трст има своје рибаре и своје море — које му даје количину потребне рибе. Онај, дакле, који би ју из Далмације донео, морао би ју вући негде у унутрашњост, што би било већ касно после 2—3 дана пута због квара рибе. Тако је пропало рибарење вишег стила, као што је то горе на северу — и свело се све то на домаћу потребу. Једино што се засновало на широј бази — то је лов *срђела* (сардела).

Лов срђела се ваљда стога развио, што он пада баш тада, кад су готово сви тежи послови око винограда посвршавани, и траје до онда, док поново не почне рад око њих, до почетка јесени, кад су виногради већ дозрели за бербу. У вечерима касног пролећа и лета без месечине, уз стрмените обале свих далматинских острва, поредају се свеће на рибарским баркама мамећи својом светлошћу рибе. Једна до друге збијене у ноћи изгледају као безбројни низ фењера на кејовима неке баснословне вароши. Па кад је среће, види се, како ти кејови полако у ноћи

путују и како једна по једна свећа нестаје. Улазе у заливе. Одјекују гласови свећара и возара, који довикују рибарима на једној и другој страни залива, да вуку лакше или јаче мрежу, која затвара „одступницу“ рибама лудим, које је намамила светлост једне ацетиленске лампе са шест пламенова.

Индустрија срђела није стална. Она успева према годинама. Пред неколико година била је оставила ова племенита риба обале наших острва. И било је прошло неколико година да је није било, па је и риболов готово био пропао. После тих година нагрну одједном риба у великим масама.

Саградише се нове барке — купише се нове мреже. Рибе је било у изобиљу. Саградише се одмах и фабрике: на Вису, у вароши Вису и Комижи, где је највећи риболов око острва Бишева и Палагруже, браћа Мардешић, у Врвовској на Хвару, у Болу и Милној на Брачу — једно анонимно дионичарско друштво француско.

За ову врсту рибарења влада Аустрије је учинила само то, што је рибарима из Chioggie (Киође у Италији), забранила риболов ближе од 3 морске миље од копна. Као савезница она им није могла забранити лов на источној обали Јадранског Мора, али се барем толико сетила својих поданика, да није дозволила да ови вешти рибари са својим специјалним мрежама униште овај уносни начин рибарења на острвима.

Маслиново уље (зејтин) својом количином производње није на висини ова два прва производа. Могао би томе бити узрок то што на острвима поделе рада нема. Ко се бави виноградарством бави се и риболовом и производњом уља.

Други је онај стари узрок којим се може да у Далмацији све протумачи: запуштеност од стране Аустрије. Сопствене иницијативе је нешто било, али уза све то ипак се није могло богзна шта учинити. Устројиле су се уљарске задруге на Хвару и Брачу (Брусје, Повље) па нису успеле. За светску трговину треба рационалнога рада око својих продуката. На острвима далматинским тога нема. Вино, сарделе, уље — све се то шаље у трговину онако сирово. Французи, Немци, Талијани то боље знају и производи далматинских острва од вина до рузмариновог уља (квинтесенц) нису могли поднети њихову конкуренцију.

То су три главна извора привреде, који далматинским острвима доносе неколико милијона привреде годишње. Али то није довољно за онај број становника, који се природним путем сваке године повећава.

Исељавање је стога започело.

Пре но што су парне лађе поломиле катарке безброју једрилица острвљанских морнара, сво прекобројно становништво било је упућивано на поморство. Кући су остајали они који су могли живети на свом имању.

После катастрофе једара падоше сви на острва. Имање које је отац сам имао — морало се делити на два и на три сина. Више пута и на више делова. Отац је с оним једва живео — ови сада никако. Земље за обрађивање није после неколико година више било. Све је експлоатисано. Стога се кренуше у свет.

Прво сељење, још тамо 80-их год. прошлога века било је неко авантуристичко селење. Ишло се за златом! Свак ко се селио, селио се у Калифорнију, или Огњену Земљу с идејом да копа

злато. Америка — значила је златну земљу. Сећали су се ваљда прича, које су причали за дугог пловљења на крововима њихових мртвих једрилица. И сви што су пошли — вратили су се разочарани.

Преварени од злата кренуше се онда у северне савезне државе. У мучне, загушљиве фабрике, страшне мајдане. У нововека мучилишта. Привикнути до своје 20 године на сунце, на море, на најлепше небо на свету, изгубише, за љубав 2—3000 динара, и младост и здравље. И вратише се кући преварени, измучени са ситном зарадом за неколико најлепших својих година.

Преварени и тамо кренуше се за Нову Зеланду. Тамо се копала нека „Гуми“. Одоше тамо на тисуће. И преварише се.

Напокон изгледа да су нашле право место ове добре ластавице са далматинских острва. Задржаше се у Аргентини, у јужној Америци.

Од Розарија (Rosario de S. Fè) у Санта Фèсве уз жељезничку пругу тако званих американских пољских жељезница (F. C. C. A.) уз станице: Санта Маргерита, Асевал, Пеирано и т. д. обрађују они велика, девичанска латифундија, која још никада пре њих ничије рало није засекло. Сеју „мäиз“ (кукуруз) и лан, како они кажу: „лино“.

Изгледа да су задовољни. Сваке године дође по неколико њих на свако острво, покупе девојке за удају и воде их тамо и поудају их за младе људе у тим пустињама, који су нежењени отишли с острва. Неће да се жене Американкама, јер се боје да не остану за увек у Америци. А они сви мисле на повратак.

Неки су се већ и вратили богати. Увидели су да има више злата, које се не копа као метал из земље. Вратили су се да васпитају децу у школама и умру на свом огњишту. Али су ку-

пили у Америци велика имања, па сваке године, за време жетве, крећу тамо, да приме доходак. Океан је за њих као неко малено језеро!

Опадање становништва стога узело је одвише маха на острвима. Немогуће је дати тачан број исељених са свих острва, пошто статистика рачуна по котарима, а сва острва, сем она четири главна, припадају котарима на копну далматинском. Стога ће се узети само четири котара: хварски, корчулански, брачки и задарски, који су, сем последњег, везани за сама острва. Према томе број исељених у последња три деценија, из ова четири котара, расао је овако:

Политички котари	Исељених 1881—1890	Исељених 1891—1900	Исељених 1901—1910
Хвар	1095	1911	3777
Корчула . . .	729	1159	1362
Супетар (Брач)	—	—	4023
Задар	—	838	4194

Према овоме најбоље се види како исељавање сваког деценија постепено расти. Али да видимо и утврдимо огромно опадање становништва на острвима, радићемо овако:

Узећемо број присутног становништва у ова четири острвљанска котара 1901 год., који је тада

износио 159.087 и онај од пописа 1910 год., који је износио 162.040, тражићемо останак и добићемо прираст становника кроз задњи деценij.

1900 год.	159.087
1910 год.	162.040
1901—1910 прираст	2.953

Сада ћемо наћи разлику међу рођеним и умрлим у ова четири котара за исти деценij.

рођених	1901—1910	57.508
умрло	1901—1910	34.199
претекло рођених		23.309

Узмемо ли ова два резултата, видимо, да би се природним путем становништво морало повећати у овим котарима за 23.309 особа. Али према првом резултату оно се повећало само за 2953 особе!

Разлика се од 20.356 особа иселила!

Под таквим националним односима и економским приликама затекао је овај рат далматинска острва. Буду ли она будућим великим миром откинута од Hinterland-a који их је исхрањивао и трошио њихове производе, она ће потпуно опустити. Како је Далмација медитеранска земља са истом фауном и флором, са истом климом као и Шпанија, јужна Француска, Италија и Грчка, то су њихови производи једнаки. Она стога мора за залеђе имати земљу, која тих продуката нема да се може вршити замена.

Учини ли се та национална, економска, а готово бих рекао и геолошка неправда, и завлада ли Италија далматинским острвима, њихова је пропаст неминовна. Њихови виногради биће

уништени. Талијанско вино, којега тамо има у огромној маси, уништиће потпуно сваку продукцију острва.

Пропашће и риболов. Рибари талијански, који до сада нису смели да слободно лове далматинском обалом, под новим господаром, заћи ће у наше заливе и уништити и овај начин привреде.

Онда ће се наставити онај процес, који је тако брзим темпом кренуо од 1901 год., процес исељавања. Кренуће се наши острвљани, али без жеље и чврсте одлуке да се поново поврате у своју постојбину. Остављајући на свом огњишту туђина, према коме су од увек осећали елементарну мржњу опстанка и расе, помириће се с новим крајевима, који су их гостопримно примили. За мало година сва ће острва бити пуста!

UNIVERSITY OF MICHIGAN
3 9015 04959 7530

СПРЕМАЈУ СЕ ЗА ШТАМПУ:

Др. М. Новаковић, Ко је одговоран за европски рат.
Вељко Петровић, Културни значај Срба у Угарској.
Ст. Станојевић, Стара хрватска држава на Јадрану.
Др. Јос. Миличић, Талијанска и словенска култура у Далмацији.
Иво Ћипико, Савремене прилике у Далмацији.
Јов. Бањанин, Мађарски језик у Хрватској.
Ст. Станојевић, Будућност наших политичких странака.
Др. Јов. Радонић, Војводина.
М. Бартулица, Југославија у историји.
Др. Лаза Марковић, Политички проблеми у Великој Србији.
Хрват из Бановине, Ријека и Међумурје.
Др. Љуб. Поповић, Значај и позив Српства.
Вељко Петровић, Буњевци и Шокци.
Ст. Станојевић, Италија и Далмација.
Др. Ј. Дедијер, Аграрни односи у Босни и Херцеговини.
Др. Јов. Радонић, Темишварски и Благовештенски Сабор.
Др. Јос. Миличић, Економске прилике у Далмацији.
Вељко Петровић, Од српског национализма до српске државе.
М. Бартулица, Југословенство Хрвата.
Ј. Бањанин, В. Петровић, Ј. Дедијер, Српске политичке странке у Аустро-Угарској.
Е. Басл, Ческо питање.

Како ни један раскомадан народ не може се материјално, ни душевно, ни политично развити и довољно изобразити, док се у један народ не стопи, и једно државно тело на темељу слободе и савршене једнакости не оснује, за то политички савез војводине српске с тројном краљевином Хрватске, Славоније и Далмације на темељу слободе и савршене једнакости признаје, с тим, да се условља овога савеза на истом темељу израде и у живот приведу.

Закључак
Срба Војвођана на Мајској Скупштини
у Карловцима 1 маја 1848 год.

Повесница, која је ставила Србе и Хрвате на размеђи истока и запада, те их према противностима тих двеју великих струја раздвојила, — та повесница мораће их у будућности спојити. То спојење мораће се показати у оној мери, у којој у Хрвата буде продирало убеђење, да повесничка струја, у којој су се Срби налазили, па се и сад налазе, одговара самосвесном живљу словенском. С друге стране пак биће тога спојења, када Срби узмогну од западне струје у себе усисати моћ и снагу асимилације.

Dr М. Полит,
Беседе II, 167.

И заиста ова монархија није за нас никакав рај, већ читав пакао, из кога нам нема лака излаза, али ни опстанка без вјековнога натезања и борбе.

Dr F. Potočnjak,
Sto smo i kako ćemo 52

Barcode
Inside

UNIV [illegible] HIGAN